

TOTEM

Tidsskrift ved Religionsvidenskab,
Institut for Kultur og Samfund, Aarhus Universitet
Nummer 31, forår 2013
© Tidsskriftet og forfatterne, 2013

Originalsprogsopgave: Norrønt

Lokis rolle i førkristen nordisk religion

Af stud. mag ved Religionsvidenskab
Kristian Mørch Abell

Indhold

1. Indledning.....	2
2. Oversættelse	2
2.1. Oversættelse af Lokasenna 9 og 23	2
2.2. Oversættelse af Baldrs draumar 12-14.....	3
3. Kommenterende gennemgang af Lokasenna 9 og 23 samt Baldrs draumar 12-14	4
4. Problemstillinger i forskningen	6
5. Diskussion af Lokis rolle i førkristen nordisk religion.....	8
6. Konklusion.....	17
7. Litteratur	18
7.1. Tekststudgaver.....	19

1. Indledning

”Den mest omdiskuterede mytologiske figur i det hedenske Skandinavien er uden tvivl Loke, og uenigheden om, hvad han egentlig repræsenterede, er stor” (Schjødt 1981, 49). Sådan indleder Jens Peter Schjødt sin artikel ”Om Loke endnu engang”, og som denne opgave vil vise, må man give ham ret.

På baggrund af en oversættelse af Lokasenna¹ 9 og 23 og Baldrs draumar² 12-14 samt en kommenterende gennemgang af samme, vil der blive diskuteret, hvilken rolle Loki har haft i førkristen nordisk religion³. Inden diskussionen vil der blive redegjort for en række elementer, der kan problematisere forskningen af FNR og den hedenske kultur. I diskussionen vil der på baggrund af pensum samt inddragelse af andet materiale blive diskuteret forskellige teorier om Lokis rolle i FNR.

2. Oversættelse

Herunder vil Ls 9 og 23, samt Bdr 12-14 blive oversat. En kort baggrund for kilderne og kildekritik blive gennemgået i opgavens kapitel 3.

2.1. Oversættelse af Lokasenna 9 og 23

Loki sagde:

9 ”Husker du det, Óðinn,
da vi⁴ i urtidens dage
blandede blod sammen?;
øl ville du ikke lade dig smage,
undtagen hvis det for os begge ville blive båret.”

Óðinn sagde:

23 ”Ved du, hvis jeg gav,
dem som jeg ikke skulle give,
de sløve, sejr:
Otte vintre

¹ Vil frem over blive forkortet Ls.

² Vil fremover bliver forkortet Bdr.

³ Vil fremover blive forkortet FNR.

⁴ Við er dualis og henviser derfor til Óðinn og Loki.

var du nedenunder jorden
mælkegivende⁵ ko og kvinde,
og der har du børn født,
og jeg synes det for umandig natur.”

2.2. Oversættelse af Baldrs draumar 12-14

12 ”Ti ej du volve!
Dig vil jeg spørge,
indtil alt er fuldt kendt af mig⁶,
vil jeg endnu vide:
hvem er de møer,
der efter den elskede⁷ græder
og mod himlen kaster
halsskøder?”

13 ”Ej er du Vegtamr,
som jeg tænkte,
men derimod er du Óðinn,
den gamle gautr.⁸”
⁹”Ej er du volve,
ej heller vis kone,
derimod er du tre
tursers¹⁰ moder.”

14 ”Rid du hjem, Óðinn,
og vær stolt¹¹!

⁵ Det kan diskuteres om mólcanði er transitivt eller intransitivt. Dette vil blive nærmere berørt i den kommenterende gennemgang.

⁶ ”af mig” er her blevet indsat for at få bedre betydning, jf. *Lexicon Poeticum* (Jónsson 1966, 8).

⁷ Her bliver muni tolket som singularis, dativ af munr oversat med *elsket person* (Jónsson 1966, 414-415).

⁸ Gautr er et proprium for Óðinn, her ser det dog ud til at blive brugt som et substantiv. Dette vil blive uddybet i kapitel 3.

⁹ Linje 1-4 er vølven, der taler til Vegtamr. Linje 5-8 taler Vegtamr til vølven.

¹⁰ En turs er en et væsen af negativ art. I modsætning til en jätte er en turs ond og har ofte dæmonisk karakter (Simek 1993, 333).

¹¹ Kan også oversættes med overmodig, berømt, tilfreds.

Så ej kommer mand
mere tilbage på besøg,
når Loki er løs
lemmer ude af båndene
og gudernes skæbner¹²,
ødelæggende, kommer”

3. Kommenterende gennemgang af Lokasenna 9 og 23 samt Baldrs draumar 12-14

Ls og Bdr er begge gudedigte og er nedskrevet i Codex Regius. Der har været argumenteret for, at gudedigtene har været en del af den mundlige tradition og først blevet nedskrevet i kristen tid. Flere forskere har problematiseret brugen af sådanne kilder med det argument, at de kun kan sige noget om en kristen kulturs syn på FNR. Hvis dette argument er konstituerende for brugen af kilder, er kilderne til FNR meget sparsomme i kvalitet. Et modargument hertil er, at blot fordi teksten er nedskrevet i kristen tid, kan den godt beskrive tidligere tanker og idéer (Steinsland 2005, 36-38; 43; 48). Der hersker tvivl om, hvorvidt Ls er nedskrevet i kristen eller førkristen tid. Nogle mener grundet den omfattende gudsbespottelse, at digtet er nedskrevet i kristen tid, og at det er kristendommens måde at nedgøre de hedenske guder og dermed fremme kristendommen. Omvendt er der også blevet argumenteret for, at denne bespottelse er et udtryk for en humoristisk/ironisk tendens, der er i hedensk digtning (ibid., 233).

Baggrunden for Ls 9 og 23 er, at Loki og de andre guder er til drikkegilde hos Ægir. Alle synes, at gildet er godt, og at Ægirs tjenestefolk er gode. Dette tåler Loki ikke at høre og dræber Fimafengr. Loki bliver forvist fra gildet, men kommer senere tilbage og nedgør de andre guder. Dette bliver til sidst for meget for Þórr, og han truer med at dræbe Loki. Loki flygter, men bliver kort derefter fanget af guderne, der straffer ham. Flugten og tilfangetagelsen er kort beskrevet i epilogen til Ls, men findes også i en mere detaljeret udgave i Snorri Sturlusons Gylf¹³ 50 (Faulkes 2005, 48-49).

I Ls 9 taler Loki til Óðinn og refererer til fordums tider, hvor de har blandet blod. Blodblanding har været set som et symbolsk broderskab, der kan føre til identitet fælles mellem dem, der blander blod (Schjødt 1981, 55). Endvidere kan

¹² R□k er neutrum pluralis og oversættes derfor med ”skæbner” og ikke ”skæbne”.

¹³ Forkortelse for Gylfaginning.

blodblandingen også ses som en måde at overføre evner og viden (Schjødt 2008, 213; 360). I begge tilfælde bliver der lavet en lighed mellem deltagerne i blodblandingen og dette vil blive videre diskuteret under inddragelse af bl.a. Schjødts teori, som han præsenterer i ”Om Loke endnu engang”.

Loki siger, at Óðinn ikke vil drikke øl, med mindre det er sammen med Loki. Dette henviser også til det nære bånd, der er mellem Loki og Óðinn, som også vil blive inddraget i gennemgangen af ovenstående teori.

I Ls 23 er det Óðinn, der kritiserer Loki. Først bliver det beskrevet, at Óðinn kan give sejren til dem, ham vil. Det er et eksempel på Óðinns rolle som krigsgud (Steinsland 2005, 177). Dette er en del af Óðinns suverænitet, som Kevin J. Wanner bruger i sin teori. Óðinn siger, at Loki har været under jorden i otte vintre¹⁴. Underverdenen og færdene deri er ofte forbundet med en form for numinøs viden¹⁵. Dette vil blive brugt i Schjødts teori. Endvidere beskylder Óðinn Loki for at være en mælkegivende ko og kvinde. Det kan som nævnt diskuteres, hvordan *mólcandi* skal tolkes. Det kan både oversættes med, at Loki er komalkende og kvinde, eller at han er en mælkegivende ko og kvinde. Her er den sidste valgt på baggrund af Schjødts teori (Schjødt 1981, 55). Med dette siger Óðinn altså, at Loki både har været i skikkelse af et dyr og en kvinde. Især sidstnævnte kan ses som en hån og en beskyldning for at være argr¹⁶, hvilket er meget negativt. Umandighed er ofte forbundet med sejd som både Loki (von Schnurbein 2000, 121-22) og Óðinn (Steinsland 2005, 185) udøver.

Underverdenen som den mytiske scene ses også i Bdr. Her rider Óðinn forklædt som *Vegtamr* afsted til *Niflhel* for at søge oplysninger om, hvorfor *Baldr* har så onde drømme. *Niflhel* er et andet ord for *Hel*, som er dødsriget. Her er det også vigtigt at pointere, at der står i Bdr 2, at Óðinn rider ned til *Niflhel*, hvilket indikerer, at *Hel* har ktonisk affinitet (Simek 1993, 137). *Vegtamr* vækker en *vølv* og spørger denne om fremtiden. Hun fortæller, at *Baldr* vil blive dræbt af *Høðr*, og at *Váli* vil hævne *Baldr*. *Vølver* er ofte forbundet med ekstraordinær viden og profetiske evner (Steinsland 2005, 312-13), og derfor er det også netop en *vølv*, Óðinn opsøger.

I strofe 12 spørger Óðinn om, hvem der græder efter den elskede. Her tolkes *muni* som singularis dativ og betyder ”den elskede”. Denne tolkning er valgt, da den elskede så kan tolkes som *Baldr*, som ofte bliver beskrevet som meget populær af alle

¹⁴ Da man regnede i vintre, siges det, at Loki var under jorden i otte år.

¹⁵ Her bruges Schjødts definition (Schjødt 2008, 78).

¹⁶ Oversættes med kvindagtig.

(ibid., 209-10). De grædende møer kaster halsskøder mod himlen. Dette er et vigtigt element i Frogs teori om vølvens sande skikkelse, hvor han tolker disse halsskøder som en kending, der afslører Óðinn.

I strofe 13 bliver Óðinn afsløret, men han afslører også vølven og siger, at hun ikke er en vis kone, men moder til tre turser. Disse tre turser kan være Moðgarðsormr, Fenrisúlfr og Hel. Dette vil også blive uddybet i diskussionen af Frogs teori. Óðinn bliver beskrevet som gautr. Gautr kommer af ordet Gøter, som betyder en person fra Gotland (Cleasby & Vigfusson 1957a, 193), men her kan det også tolkes som et propium for Óðinn og kan betyde fader (Cleasby & Vigfusson 1957b, 193).

Afslutningsvist siger vølven i strofe 14, at Óðinn skal ride hjem og være stolt. Dette kan ses som endnu et eksempel på den ironi, der kan være i digte. Det kan forstås som vølvens måde at håne Óðinn på, da det kan henvise til, at vølven ved, at Baldr vil dø, og Óðinn dermed ikke har noget at være stolt over. Dette bekræftes også i det følgende, hvor vølven siger, at ingen mere kan komme på besøg, fordi verden vil gå under i Ragnarøk¹⁷, som starter med Baldrs død, og Loki, der slipper løs fra fængsling, som der blev henvist til i Gylf 50. I diskussionen vil Lokis rolle i forhold til Ragnarøk videre blive berørt.

4. Problemstillinger i forskningen

Inden Lokis rolle vil blive diskuteret, vil der her blive påpeget en række elementer i forskning, der problematiserer, hvorvidt man overhovedet kan komme frem til nogen form for ”sandhed” omkring Lokis rolle.

Margaret Clunies Ross skriver i sin bog, *Prolonged Echoes* et kapitel, der omhandler nogle af disse problemer. Da der ikke er overleveret mange beskrivelser af ritualer fra det hedenske Norden, må man tage udgangspunkt i myterne for at få indblik i FNR. Her må man modsætte sig Sir James George Frazers indvendinger om, at ritual og myte skal undersøges sammen (Ross 1994, 13). Man må forholde sig til myterne for at skabe sig et billede af religionen og inddrage så mange myter som muligt, samt hvad der ellers foreligger af materiale, fx arkæologiske fund og historiske beskrivelser af samtiden (ibid., 19-20). Der foreligger dog det problem, som Schjødt også påpeger i sin artikel ”Hvad er det i grunden, vi rekonstruerer?”, at man som

¹⁷ Kosmos og gudernes undergang.

forsker i moderne tid kun kan undersøge religionen ud fra vores egen tids forskningsmetoder, synsvinkel og paradigme (ibid., 20; Schjødt 2007, 35). Her kan drages en direkte parallel til Michel Foucaults episteme-teori, hvori han argumenterer for, at vores egen historiske periode sætter grænser for, hvad vi kan erkende om en anden (Albinus 2012, 216).

Ross påpeger, at den hedenske kultur har været en mundtlig kultur, og først med kristendommen har skriftsproget fået en central plads. Det gør, at der har været stor diversitet i, hvordan en myte er blevet overleveret. Når en myte er blevet fortalt, har fortælleren påvirket den ved at inddrage, hvad han eller hun har fundet vigtigt for myten. Derudover har modtagerne haft en bred forståelse for myten og tilhørende myter, hvilket har gjort, at fortælleren har kunnet undlade store dele, fordi de har været alment kendt (Ross 1994, 23-25). Eller som Ross så populært formulerer det: "We find that many oral texts reveal only the tips of narrative icebergs" (ibid., 25).

Schjødt redegør for nogle andre problemer, der er i forskningen af en uddød religion, som FNR er. Han opstiller fire aspekter af diversitet, der har indvirkning på forskningen. Når man forsøger at rekonstruere en religion, må man fokusere på, at der har været en kronologisk, geografisk, social og kognitiv diversitet, der kan påvirke religion og forskningen af den. Den kronologiske diversitet vil sige, at religionen har ændret sig over tid. En religion som FNR, der har været praktiseret over et stort geografisk område, har med vis sandsynlighed også varieret fra egn til egn grundet påvirkning fra andre religioner og kulturer. Dette er den geografiske diversitet (Schjødt 2007, 36-37). Den sociale diversitet omhandler de forskellige sociale lag i samfundet og deres interesseområder. Konger og bønder har fx ikke haft samme interesseområde, og dermed har religionen nok set forskellig ud i de to samfundslag (ibid., 39). Der har været en kognitiv diversitet i og med, at en opfattelse kan ændre sig fra myte til myte. Fx får Loki syet munden sammen i én myte og taler i den næste. Derimod er der elementer, der ikke kan opstå, fx at Óðinn fremstilles som dum. Det bryder med det semantiske centrum for karakteren Óðinn (ibid., 40-41). Schjødt påpeger, at når man undersøger en religion, må man altid have for øje, at man kun skaber modeller for religionen, og ikke hvad virkelighed er (ibid., 35, 42). Dette kan ses som en parallel til Jonathan Z. Smiths teori om "Map is not territory".

På trods af disse problemer i forhold til forskning af FNR påpeger Schjødt, at man stadig godt kan tillade sig at bedrive forskning. Man må blot have ovenstående problemstillinger for øje. Man må sætte sig ind i religionen samt den tid, miljø,

geografisk placering, den har, for at kunne opstille realistiske modeller for, hvad religionen har indebåret (ibid., 44), eller som Ross skriver ”the only course of action is to transform one’s outsider status into that of partial insider though a process of willing immersion in the alien culture” (Ross 1994, 26).

5. Diskussion af Lokis rolle i førkristen nordisk religion

I tidens løb har der været fremsat mange teorier om Loki. Mange har forsøgt at finde frem til en oprindelig Loki, hvilket kan være problematisk, da kilderne om Loki er meget sent nedskrevet (Schjødt 1981, 49). En af de tre mest kendte teorier er Jan de Vries teori om Loki som en tricksterfigur (de Vries 1933, 297). En trickster er en, der står mellem guder og mennesker og kun optræder i mytologien og altså ingen kult har. Denne figur skaber vinding af kulturelle goder ved på mange måder at handle negativt (Steinsland 2005, 234). Anna Birgitta Rooth fremlagde i 1961 teorien om, at Loki oprindeligt skulle have været en edderkop. Denne teori har været meget kritiseret både på grund af dens plausibilitet og dens metode. Den sidste, der vil blive nævnt her, er Folke Ströms teori om Loki som en hypostase af Óðinn. Dette bygger han bl.a. på Ls 9, hvor de blander blod, hvilket, han mener, kan ses som et tegn på fælles identitet. Dette har dog været kritiseret for kun at kunne sige noget om deres forhold, og ikke at de har været én gud (Schjødt 1981, 50; von Schnurbein 2000, 113; Ström 1961, 172).

Der vil i dette kapitel blive diskuteret nogle af de nyere teorier. Mange af disse har fjernet fokus fra Lokis oprindelse, og i stedet fokuserer de på Lokis funktion.

Schjødt opstiller i artiklen ”Om Loke endnu engang” en række motiver for Lokis handling i det mytiske tekstkorpus, som Schjødt bruger til at underbygge sin teori om Lokis funktion i FNR. I følgende gennemgang vil der hovedsageligt blive fokuseret på de motiver, der er relateret til opgavens kildetekster.

Det første motiv, der vil blive brugt, er motivet om Loki i kvindeskikkelse under jorden. Dette motiv knytter sig direkte til Ls 23, hvor Schjødt tolker på samme måde som ovenfor, at Loki er i underverdenen, hvor han optræder som ko og kvinde. Ligeledes fokuserer Schjødt på det motiv, hvor Loki og Óðinn blander blod i Ls 9. Schjødt stiller spørgsmålet: Hvorfor denne blodblanding? Det har været foreslået af Finnur Jónsson, at Loki har indgået i denne blodblanding for at opnå blodbroderskab. Dette skulle han have gjort for at komme ind i varmen hos guderne og dermed skabe splid og ufred som hævn for drabet på Ymer (Schjødt 1981, 56). Men dette forklarer

ikke, hvorfor Óðinn skulle ønske at indgå blodbroderskab med Loki. Til dette argumenterer Schjødt for, at man skal se på Lokis otte vintre under jorden. Det underjordiske rum forbinder Schjødt med et liminalt rum, hvor man kan opnå numinøs viden (Schjødt 2008, 78). Under sit ophold i underverdenen har Loki opnået en viden, som Óðinn er interesseret i af få fat i, da han er i en konstant søgen efter viden (Schjødt 1981, 56; Schjødt 2008, 212). Schjødt argumenterer for, at den viden eller retter sagt evne, som Loki har fået i underverdenen, er evnen til at udøve sejd. Det er beskrevet i Yng¹⁸ 4 (Haggson 1869-1872), at Freyja er den første, der kan sejd og lærer det til aserne. Da Freyja er frugtbarhedsgudinde og dermed knyttet til underverdenen, må sejd og underverdenen også være forbundet. Dermed er der også argumenteret for, at sejd er kvindagtig. Når Óðinn siger, at Loki er argr og har været kvinde i underverdenen, kan Óðinn muligvis hentyde til, at Loki har udøvet sejd og dermed opført sig kvindagtigt (Schjødt 1981, 57). Dette er en hån fra Óðinns side, og teorien styrkes, når man i Ls 24 ser, at Loki giver igen og beskylder Óðinn for at have sejdet på Sámsey. Schjødt argumenterer for, at Loki har lært sejd i underverdenen, og at han dermed er prototypen på den mandlige sejdudøver. Lokis evne til at sejde kan være grunden til, at Óðinn ønsker at blande blod med ham, så Óðinn kan få denne evne. Dette er plausibelt, da det flere steder nævnes, at Óðinn kan udøve sejd (ibid., 57-58).

De næste motiver, der vil blive beskrevet, er en række motiver, der omhandler Lokis rolle i Baldrs død og den efterfølgende Ragnarøk. Schjødt argumenterer imod Eugen Mogk, der påstår, at Loki først med Snorris udlægning af Baldr-dramaet er ansvarlig for Baldrs død. Schjødt hævder bl.a., at Ls 28 ikke vil give nogen mening, hvis man ikke antager, at Loki er ansvarlig for Baldrs død og hans forbliven i Hel. Især sætningen ”ec Því ræð, er Þú ríða sérat síðan Baldr at sölom” (Kuhn 1962, 102) giver ingen mening, da Loki direkte siger, at han er skyld i, at Baldr ikke skal ride i sale igen (Schjødt 1981, 67). Endvidere påpeger Schjødt også problemer i brugen af Saxos udgave i Gesta Danorum, 3. Bog, da Saxo anses for at have et meget negativt syn på den hedenske tradition, hvilket kan have påvirket hans udgave af myten. Derfor mener Schjødt, at Snorris udgave må være den bedste kilde til Baldr-dramaet (ibid., 70). Dermed argumenteres der også for, at Loki er Baldrs morder.

¹⁸ Forkortelse for Ynglingasaga.

Videre i Schjødts artikel beskriver han flere negative aspekter ved Loki i Ls. Herunder at han dræber Fimafengr i prologen til Ls, og at han spotter guderne gennem hele Ls. Dette er paradoksalt, da Loki flere steder hjælper guderne eller endda redder deres liv (ibid., 73). Dette kan bl.a. ses i Schjødts gennemgang af motiv 4-11 (ibid., 60-65). Disse motiver vil ikke blive gennemgået, da opgaven ønsker at holde fokus på de motiver, der relateres direkte til det opgivne kildemateriale.

De to sidste motiver omhandler Lokis tilfangetagelse og Ragnarøk. Tilfangetagelsen sker på baggrund af Lokis ansvar for Baldrs død og skyld i, at Baldr ikke kan vende tilbage, da Loki i skikkelse af kvinden Þökk ikke vil græde for Baldr. Dette er endnu et eksempel på Lokis evne til at skifte køn (ibid., 75).

I Ragnarøk ser vi Loki i hans ultimative, negative rolle. Loki slipper løs fra sin tilfangetagelse, som det nævnes i Bdr 14, og herefter starter Ragnarøk. Loki kommer som hærfører af kaosmagterne, og han slår selv Heimdallr ihjel. Hans børn slår en række af de andre guder ihjel, hvilket også vil blive nærmere beskrevet i diskussionen af Jerold C. Frakes teori nedenfor. Det vigtige er, at Loki har en hovedrolle i den førkristne skandinaviske religions eskatologi (ibid., 76).

Schjødts bruger ovenstående motiver til en tolkning af Lokis funktion i FNR. De første motiver beskriver positive sider af Loki. På trods af at han bliver beskyldt for at være umandig, kan man se positivt på hans evne til at opnå kundskaber, fx sejd, og give dem videre til Óðinn. Gennem de næste mange motiver bliver det beskrevet, hvordan Loki skaffer goder til guderne, men også at Loki skader guderne. Afslutningsvist beskriver Schjødts nogle motiver med klart negativt udfald, så som Lokis skyld i både Fimafengrs og Baldrs død samt hans kamp på kaosmagternes side i Ragnarøk. Denne udvikling sker fra den mytiske urtid til Ragnarøk (ibid., 79-80). Altså kan man sige, at Lokis kvalitet og den mytiske tid er omvendt proportionale. Et vigtigt led i Schjødts argumentation er begrebet om skæbne. I det hedenske nord har der været en klar idé om, at skæbne har været et uundgåeligt faktum. Man kan ikke ændre på skæbnen, men kun forberede sig på den. Således kan man ikke ændre på det faktum, at kosmos vil forgå, som det er blevet spået i Vøluspá. Grundet ovenstående påstår Schjødts, at man kan se Lokis funktion som en personificering af skæbnen og dens indtræffen. Man kan sidestille Lokis handlinger i myterne med kosmos' kvalitet,

og dermed ses det, at de er proportionalt faldende over tid. Dette kvalitetsfald sker bl.a. gennem Loki som mediator mellem oppositionspar, og dermed gør han dem unaturlige. Fx når han forbinder det maskuline og feminine i udøvelse af sejd (ibid., 84).

Stefani von Schnurbein er en af dem, der forholder sig kritisk til Schjødts teori. Hun mener ikke, at man kan vide sig sikker på plausibiliteten af Schjødts teori, bl.a. fordi den antager, at Eliades teori og en cyklisk tidsopfattelse er korrekt. Endvidere mener hun heller ikke, at Loki som mediator er selvindlysende (von Schnurbein 2000, 116). Von Schnurbein ønsker også at finde frem til Lokis funktion og fokuserer på Lokis forhold til det feminine, som kommer til udtryk bl.a. i Ls 23, og som Frog også påpeger i sin tolkning af Bdr (se nedenfor).

Von Schnurbein ser på baggrund af Ross' arbejde med seksualitet og ægteskab i mytologien en ubalanceret struktur i udvekslingen af kvinder. Asemændene kan indgå i forhold til jættekvinder, men jættemænd må ikke indgå i forhold med asekvinder (ibid., 118). Det er i dette forhold mellem køn og racer, at Loki kommer ind. Von Schnurbein mener, at Loki sætter dette forhold i fare, da han lover Iðunn væk til jætten Þjazi for at redde sit eget liv. Dermed truer Loki den negative reciprocitet, der er mellem guderne og jætterne i kvindeudveksling. I den efterfølgende myte ses Lokis umandighed som middel til at redde en truende situation. Skaði vil have erstatning for drabet på hendes fader, Þjazi, som Þórr har slået ihjel for at redde Iðunn. Skaði kræver, at hun vil have Baldr som ægtemand, hvilket vil være et stort tab for guderne. Endvidere kræver hun også, at guderne skal få hende til at le. Guderne får narret Skaði til at gifte sig med Njǫrðr, og Loki får hende til at le ved at binde hver ende af et reb i henholdsvis sine testikler og i skægget på en ged og derefter indgå i en tovtækningskamp med geden. Dermed bliver Loki fremstillet som en feminin mand ved nedgørelse af egne kønsdele, hvilket ifølge Carol Clover er den værste form for hån. Hertil knytter von Schnurbein ordet níð, som hun tolker som en straf, hvor en mand bliver seksuelt penetreret (ibid., 120). Lignende hentydninger til at Loki er umandig, har vi også set i Ls 23's argumentation for, at Loki har været prototypen på mandlig sejdudøver samt Frogs placering af Loki som vølven i Bdr (se nedenfor).

Von Schnurbein bruger alt dette til at påvise en negativ side af Loki og redegør afslutningsvis for Lokis rolle i Baldrs død. Hun præsenterer tre forskellige motiver i Lokis indblanding i Baldrs død. Først er der det psykologiske. Grundet de mange

steder, hvor Loki bliver beskyldt for at optræde som argr, så som i fortællingen om Skaði, kan man tolke Lokis drab på Baldr som en hævn. En hævn for det negative lys guderne sætter ham i, hvilken også ses gennem hele Ls (ibid., 123).

Dernæst fremlægger hun et motiv om samfundets forfald. Von Schnurbein forholder sig skeptisk over for Schjødts teori om kvalitetsferringelse, men lægger sig i forlængelse af den og tolker Loki som en personificering af samfundets forfald, da han sætter både ægteskabsrelationer i fare samt starter Ragnarøk med sit drab på Baldr (ibid., 123).

Sidste motiv er et historisk. Von Schnurbein argumenterer med Clover for, at man kan se drabet på Baldr som et eksempel på kristen påvirkning. Hun sammenligner dermed Baldr med Jesus og Loki med djævelen. Dermed argumenteres der for, at Snorri skulle have forsøgt at udligne forskelle mellem kristendom og hedenskab for at kunne sikre en kulturkontinuitet (ibid., 124).

Som nævnt kan Lokis rolle som kvinde også ses i Bdr, da Loki kan identificeres med vølven, som Frog gør det. Tidligere forskere har ønsket at finde frem til, hvad det er i Óðinns spørgsmål i strofe 12, der afslører ham ud fra en identifikation af vølven. Frog mener, at man kan finde frem til, hvem vølven er ved at identificere spørgsmålet (Frog 2006, 1). I Bdr 12 spørger Vegtamr, hvem det er, der kaster halsskøder mod himlen, og dette gør, at Vegtamr bliver afsløret som Óðinn i forklædning i Bdr 13. Frog mener, at vølven gennemskuer Óðinn på grund af, at han formulerer spørgsmålet, som han gør. Halsskøder, der bliver kastet mod himlen, er hvad Frog kalder en "wave-riddle" og uddyber, at det kun er Óðinn, der kender svaret på dem, og han er derfor den eneste, der kan stille dem (ibid., 3).

Óðinn afslører herefter, at vølven er Loki. På grund af at Óðinn siger, at vølven er tre tursers moder, og at Bdr foregår i en Ragnarøkkontekst, mener Frog, at vølven kun kan være Loki eller Angrboða. Endvidere påpeger Frog, at vølven ikke er en vis kone, som Óðinn siger i Bdr 13. Altså kan vølven ikke være kvinde. Dette udelukker Angrboða, og Loki er dermed eneste kandidat til at være vølven (ibid., 6).

Tager man Frogs analyse af Bdr 12-14 for gode varer, kan man endnu engang se, at Loki har feminin affinitet, som påpeget af Schjødt, samt en tilknytning til det ktoniske. Vølver er kvinder, og derfor må Loki i Bdr være i kvindeskikkelse. Endvidere kan man se Bdr som endnu en hån fra Lokis side, da han hentyder til i Bdr

14, at Óðinn ikke har noget at være stolt over nu, hvor Baldr skal dø og Ragnarøk ødelægge guderne (ibid., 8).

Bl.a. Lokis rolle i Ragnarøk ligger også til grund for Frakes' teori om Lokis funktion i FNR. I "Om Loke endnu engang" blev det beskrevet, hvordan Lokis funktion kan ses som en personificering af verdens forfald, og Frakes fremlægger på samme måde en teori om, at Loki har en negativ rolle. Jeg er her klar over, at Lokis funktion også kan ses som positiv, da han er et redskab for skæbnes fyldestgørelse. Med negativ menes der inden for mytologiens egne rammer.

Frakes ønsker at se på Loki i forhold til Georges Dumézils teori om de tre gudfunktioner i indoeuropæisk mytologi (Frakes 2002, 162). Dumézil mener at kunne se nogle fælles træk i indoeuropæiske myter, og vigtigst her er hans inddeling af tre gudfunktioner. Første funktion er den suveræne herskermagt, som er delt mellem den magiske og juridiske herskermagt. I FNR bliver den repræsenteret af henholdsvis Óðinn og Týr. Anden funktion er den fysiske styrke og beskytter som Þórr besidder, og tredje funktion er repræsentant for frugtbarhed og er delt mellem Njörðr, Freyr og Freyja (ibid., 162; Schjødt 1984, 17). Dumézil var i sin bog *Loki* inde på, at Loki ikke kunne passes ind under nogle af disse funktioner, men kom aldrig frem til et svar på, hvad Lokis funktion kunne være i denne tredeling. På baggrund af Ls, myten om Baldrs død og Ragnarøk, mener Frakes at kunne se en sammenhæng mellem Loki og de andre funktionsguder, nemlig at Loki har en anti-funktion.

Som nævnt spotter Loki alle guderne i Ls og hermed også funktionsguderne. I Ls 22 angriber Loki Óðinn og siger, at han ikke kan give sejren til de rette. Hermed angriber han Óðinn på hans funktion som magisk hersker. Óðinn kan give sejren i krig til dem, han vil, men som Loki påpeger, laver han også fejl. Endvidere påpeger Loki i Ls 24, at Óðinn er argr, da han udøver sejd på Sámsey (Frakes 2002, 166-67). I Ls 38 angriber Loki Týr på hans funktion som juridisk magt og kritiserer ham for ikke at kunne dømme retmæssigt mellem to parter (ibid., 167).

I forhold til anden funktion er det Þórr, der står for skud. Han bliver angrebet i Ls 58, hvor Loki påpeger, at Þórr raser, men at han ikke vil turde det, når han skal kæmpe med ulven. Her hentyder Loki til, at Þórr ikke kan beskytte Óðinn, når Óðinn skal kæmpe mod Fenrisúlfr ved Ragnarøk. Ligeledes kritiserer Loki også Þórr for at være

en kryster og svag (Ls 60 og 62), da han gemmer sig i Skrymirs handske og heller ikke kan binde Skrymirs madpose op (ibid., 168).

Tredjefunktionsguderne bliver angrebet på deres seksualitet, da de jo har med frugtbarhed at gøre. Njorðr bliver beskyldt for incest i Ls 36, Freyr bliver kritiseret for at vælge kvinder frem for sit sværd, da han gifter sig med Gerðr (Ls 42), og Freyja angribes i Ls 30, hvor Loki beskylder hende for at have været i seng med alle deltagere ved Ægirs drikkegilde (ibid., 169).

Ud over Ls bruger Frakes også myten om Baldrs død og Ragnarøk til at påpege sin teori. Frakes mener ligesom Schjødt, at Loki er skyld i Baldrs død og tolker dette drab som en destruktion af alle tre funktioner. Frakes mener, at Baldr indeholder alle tre funktioner, fordi han kan se fremtiden i sine drømme (magisk hersker), han bliver beskrevet som en god kriger i Ls 27 (kriger og beskytter), og fordi han er den smukkeste af alle guder (frugtbarhed). Frakes påpeger også, at Loki selv er meget seksuelt aktiv og dermed indeholder frugtbarhed. Men Lokis frugtbarhed er negativ, da den skaber Fenrisúlfr, miðgarðsormr og Hel. Oven i købet er det også to af Lokis egne børn, der slår to af funktionsguderne ihjel, nemlig Fenrisúlfr, der slår Óðinn ihjel, og Miðgarðsormr, der slår Þórr ihjel (ibid., 170).

Ligeledes bliver Heimdallr også beskrevet som havende alle tre funktioner, og da det er Loki, der slår Heimdallr ihjel ved Ragnarøk, kan dette ses som endnu en destruktion af de tre funktioner. På den anden side dræber Heimdallr Loki i samme kamp. Dette kan ud fra Frakes teori ses som destruktionen af anti-funktionen og dermed også af de negative kræfter i kosmos. Dette stemmer også overens med den cykliske verdensopfattelse og med en nulstilling af kosmos og derefter den nye verdens opståen. Det bliver også beskrevet i Vsp¹⁹ 65, at der vil komme en hersker fra oven til den nye verden. Denne er af nogen blevet tolket som en ny Heimdallr, da han er den eneste, der bliver beskrevet som bosiddende i himlen (Steinsland 2005, 128-130). På baggrund af dette kan man tolke Heimdallr som en anti-anti-funktion og som en personificering af de tre funktioner i den nye verden. Det skal dog påpeges, at Frakes ikke laver denne kobling, og at jeg på baggrund af Gro Steinsland selv står til ansvar for denne tolkning. Et muligt kritikpunkt kan være, at den der kommer fra himlen også kan være Jesus, og at strofen er under kristen påvirkning.

¹⁹ Forkortelse for Völuspá.

Frakes er med sin teori kommet med et bud på Lokis funktion i FNR. Man kan dog kritisere ham for ikke at inddrage særlig meget af de tilgængelige kilder, hvilket Schjødt påpeger, er en fejl i mange teorier (Schjødt 1981, 51). Endvidere er man også nødt til at godtage argumenterne for, at det er Loki, der slår Baldr ihjel og ikke Hødr, jf. diskussion om Mogks teori ovenfor.

I modsætning til von Schnurbeins, Schjødts og Frakes' idé om Lokis forholdsvis negative rolle i mytologien præsenterer Wanner et mere positivt syn på Lokis funktion. I hvert fald set ud fra en tese om Óðinns suverænitet samt Lokis rolle over for skjaldene. Wanners artikel "Cunning Intelligence in Norse Myth: Loki, Óðinn, and the Limits of Sovereignty" kan siges at være inddelt i to dele. Den ene omhandler Lokis og Óðinns forhold til den snu intelligens, hvor den anden mere fokuserer på Lokis rolle i Baldrs død. Denne opgave vil lægge hovedvægten på den anden del.

Wanner bruger Marcel Detienne og Jean-Pierre Vernants forskning om den snu intelligens i græsk kultur. Den snu intelligens er her repræsenteret af figuren mētis, som Zeus sluger. Den snu intelligens er en svært kontrollerbar størrelse, men én som den herskende magt skal kunne kontrollere for at kunne oprette sin suverænitet (Wanner 2009, 213). Wanner mener at kunne se en lignende struktur i forholdet mellem Loki og Óðinn. Loki bliver ofte beskrevet som slægð, som kan oversættes med snu eller listig. Dette ses fx i Gylf 33: "Hann hafði þá speki um fram aðra menn, er slægð [sic] heitir" (Jónsson, år ikke oplyst), og Wanner sidestiller dermed Loki og mētis (Wanner 2009, 214). Ligeledes sidestiller han Zeus og Óðinn som de suveræne guddomme (ibid., 227). På baggrund af "Om Loke endnu engang" argumenterer Wanner for, at Óðinn igennem blodblanding med Loki har fået den snu intelligens, og igen ser han paralleller til myten, hvor Zeus sluger mētis (ibid., 231-32). Wanner argumenterer i første del af artiklen for Óðinns opnåelse af suverænitet gennem blodblanding med Loki. I den anden del fokuserer han mere på Lokis rolle i Baldr-myten med stadig henblik på Óðinns suverænitet.

Wanner antager som så mange andre, at Loki er skyld i Baldrs død og dermed også i Óðinns. Dette kan ses som en nedgang i Óðinns suverænitet, men det behøver det ikke nødvendigvis at være. For at et individ kan siges at være suverænt, skal det også kunne opretholde suveræniteten efter sin egen død. Det mener Wanner kun, at man kan gennem mindet om individet, så for at Óðinn kan være suveræn, skal hans

suveræniteten mindes efter hans død, og her spiller Loki en vigtig rolle. Wanner skriver, at hukommelse er en treleddet struktur. Der skal være en, der er væk, der skal huskes, noget ved personen, der er værd at huske, og sidst skal der være nogen til at huske personen (ibid., 241). Som nævnt sikrer Loki de to første: Han starter Ragnarøk så Óðinn dør, og han er med til at skabe Óðinns suveræniteten ved at overføre den snu intelligens til ham. Endvidere sikrer Loki også, at der er nogen til at huske Óðinn. Da Baldr dør og kommer i Hel, får guderne muligheden for at få ham tilbage, hvis de kan få alle til at græde for ham. Loki i skikkelse af Þókk nægter at græde for ham og sikrer dermed, at han bliver i Hel og ikke bliver slået ihjel i Ragnarøk. Det bliver beskrevet i Vsp 62 (Nordal 1927, 110), hvordan Baldr vil komme i den nye verden, da han ikke kan dø i Ragnarøk. Dermed har Loki også sikret, at der er en til at huske Óðinn (Wanner 2009, 241-43).

Lokis rolle i myten om Baldrs død er altså at sikre Óðinns suveræniteten. Dette bruger Wanner til at komme med sit forslag til, hvilken funktion Loki har haft i FNR. Wanner ser på skjaldenes rolle i den hedenske kultur. Skjaldene var knyttede til konger på grund af et gensidigt behov for den anden parts kapital. Kongerne havde materiel, social og symbolsk kapital, som skjaldene kunne bruge for overlevelse og status. Skjaldene derimod havde kulturel kapital i form af digtning, der kunne sikre berømmelse og mindet om kongerne, som de havde brug for (ibid., 236-37). Dermed argumenterer Wanner for, at Lokis rolle i forhold til mindet om Óðinn er en parallel til skjaldenes rolle i forhold til mindet om konger (ibid., 234). Dermed påstås det ikke, at der har været en kult for Loki som digtergud, da der er andre eksempler på guder, der har med digtningen at gøre. Fx Óðinn i myten om skjaldemjøden i Skáldskaparsmál (Faulkes 1995). Men man kan til en vis grad se Loki som en digtergud, da hans rolle i Baldr-myten eksemplificerer skjaldenes opgave i at opretholde mindet om kongerne (Wanner 2009, 237-38). Man kan her se ligheder til Ulf Drobins teori om Loki som en episk figur med ætiologisk funktion. Han argumenter for, at Loki er en skaber af troen (Drobin 1968, 37), så i forhold til Wanner kan man sige, at Loki skaber mytiske elementer, som skjaldene tror på og kan digte om samt er et mytisk forbillede for skjaldenes funktion i forhold til at bevare mindet om kongerne.

6. Konklusion

Som det fremgår af opgaven, er der mange forskellige idéer til, hvad Lokis rolle i FNR har været. Overordnet har opgaven redegjort for en række ældre teorier, der har forsøgt at finde frem til Lokis oprindelse. Derudover er der under inddragelse af en række nyere teorier blevet diskuteret, hvilken funktion Loki har haft på baggrund af de opgivne kildetekster Ls 9 og 23, samt Bdr 12-14.

Der er blevet præsenteret nogle elementer i forskningen, der problematiserer disse teorier, så som valget af kildemateriale til understøttelse af teorierne. Endvidere er der beskrevet nogle problemstillinger i forhold til, hvordan man legitimerer, at en teori er plausibel og kan siges at have været konstituerende for FNR set bredt over tid, geografisk placering, sociale samfundslag og generelle tanker og idéer, der har været i vikingetiden. Denne opgave hverken kan eller vil konkludere, hvilken rolle Loki har haft i FNR, men har præsenteret en bred palet af teorier, der alle kan siges at have bidraget til forskningen i mere eller mindre grad.

7. Litteratur

Albinus, Lars

2012 *Studium Generale. En bog om væren og viden*, 216-228, Forlaget Klim, Aarhus

Cleasby, Richard & Gudbrand Vigfusson

1957a "GAUTAR", *An Icelandic-English Dictionary*, Oxford University Press, New York, 193

1957b "Gautr", *An Icelandic-English Dictionary*, Oxford University Press, New York, 193

De Vries, Jan

1933 *The Problem of Loki*, Suomalainen Tiedekatemia, Helsinki

Drobin, Ulf

1968 "Myth and Epical Motifs in the Loki-Research", *Temenos*, 3, 19-39

Frakes, Jerold C.

2002 "'Loki's Mythological Function in the Tripartite System' [Lokasenna]", in: Paul Acker & Carolyne Larrington, eds., *The Poetic Edda. Essays on Old Norse Mythology*, Routledge, New York and London, 159-175

Frog

2006 "Recognizing Mythic Images in Fantastic Literature: reading *Baldr draumar* 12-14"

Jónsson, Finnur

1966 "alkunni", *Lexicon Poeticum. Antiquæ Linguae Septentrionalis*, Atlas Bogtryk, København

1966 "muni", *Lexicon Poeticum. Antiquæ Linguae Septentrionalis*, Atlas Bogtryk, København

Ross, Margaret Clunies

1994 *Prolonged Echoes. Old Norse myths in medieval Northern society. Volume 1: The Myths*, Odense University Press, Odense 11-41

Schjødt, Jens Peter

1981 "Om Loke endnu engang", *Arkiv för nordisk filologi*, 96, 49-86

1984 "Georges Dumézil og indoeuropæisk religionshistorie", *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift*, 5, 5-35

2008 *Initiation Between Two Worlds. Structure and Symbolism in Pre-Christian Scandinavian Religion* (The Viking Collection vol. 17), The University Press of Southern Denmark, Odense

Simek, Rudolf

1993 "Þurs", *Dictionary of Northern Mythology*, D.S. Brewer, Cambridge, 333

1993 "Hel", *Dictionary of Northern Mythology*, D.S. Brewer, Cambridge, 137

Steinsland, Gro

2005 *Norrøn Religion. Myter, Riter, Samfunn*, Pax Forlag A/S, Oslo

Ström, Folke

1961 *Nordisk Hedendom. Tro och sed i førkristen tid*, Akademiförlaget-Gumpert, Göteborg

Von Schnurbein, Stefanie

2000 "The Function of Loki in Snorri Sturluson's 'Edda'", *History of Religions* 40:2, 109-124

Wanner, Kevin J.

2009 "Cunning Intelligence in Norse Myth: Loki, Óðinn and the Limits of Sovereignty", *History of Religions*, 48:3, 211-246

7.1. Tekstudgaver

Faulkes, Anthony

- 1998 *Snorri Sturluson*, Edda. Skáldskaparmál 1. *Introduction, Text and Notes*, Viking Soceity for Northern Research, University College London, London
- 2005 *Snorri Sturluson*, Edda. Prologue and Gylfaginning, Viking Soceity for Northern Research, University College London, London

Haggson, H. A og N. Linder

- 1869-1872 “Ynglinga saga 4”, http://www.heimskringla.no/wiki/Ynglinga_saga
(Set 25.05.2012)

Jónsson, Guðni

- År ikke oplyst “Gylfaginning 33”, <http://www.heimskringla.no/wiki/Gylfaginning> (Set 26.05.2012)

Kuhn, Hans

- 1962 *Edda. Die Lieder Des Codex Regius Nebst Verwandten Denkmälern*, Carl Winter, Universitätsverlag, Heidelberg, 96-110
- 1962 *Edda. Die Lieder Des Codex Regius Nebst Verwandten Denkmälern*, Carl Winter, Universitätsverlag, Heidelberg, 277-279

Nordal, Sigurður

- 1927 *Völuspá. Vølvens Spådom*, H. Aschehoug & Co. Danske Forlag, København,
113